

De Veluwe – Eén gebied, één organisatie,

foto Hans van den Bos | Deelerwoud

Vier heren van Natuurmonumenten rond de tafel. Eddie Nijenhuis beheert gebieden in de Noordwest-Veluwe, **Harald van den Akker** is actief in de Oost-Veluwe, **Wim Knol** in de Veluwezoom en **Machiel Bosch** in de Zuidwest-Veluwe. Twee interviewers praten met hen over de beheerstrategieën van Natuurmonumenten: ‘nagenoeg natuurlijk landschap’ (nanala), ‘half-natuurlijk landschap’ (hanala) en ‘cultuurlandschap’ (cula). Waarin verschilt de uitvoering van deze strategieën, en hoe consequent zijn de heren?

– PIETER SCHMIDT EN BEA CLAESSENS, REDACTIE

Natuurlijk komen er herinneringen op. Het begon allemaal met dé storm. Na deze en andere stormen in de jaren zeventig kwamen ideeën op over een meer natuurlijk bosbeheer. Onder anderen Kritisch Bosbeheer met Harm van der Veen en Hans van der Lans als de aanjagers. In de jaren daarna sijpelden deze ideeën door in het gedachtegoed van het ministerie van LNV en ontwikkelde Natuurmonumenten in haar ‘Nota Doelstellingen Terreinbeheer’ van 1993 drie beheerstrategieën (zie kader).

Na de vaststelling door de Verenigingsraad is deze nota uitgerold in de werkorganisatie. Een commissie van wijze mannen heeft voor elk gebied de beheerstrategie voorgesteld, zoals ‘nagenoeg natuurlijk’ voor grote delen van de Veluwezoom en het Leuvenumse Bos, ‘half-natuurlijk’ voor andere delen van de Veluwezoom en Wolfhezerheide en ‘cultuurlandschap’ voor de landgoederen. De directie heeft dit advies grotendeels overgenomen, maar bijvoorbeeld niet voor Planken Wambuis. Hier koos de directie – tegen het advies van de commissie in – voor ‘nagenoeg natuurlijk’ in plaats van ‘half-natuurlijk’. Na de aanwijzing werden beheerplannen opgesteld. Soms liep dat eenvoudig, soms niet. Voor Planken Wambuis kwam er een verwrongen beheerplan op papier, de beheerder zat duidelijk in een spagaat om in ‘nagenoeg natuurlijk landschap’ de open heideterreinen te kunnen behouden.

drie beheerstrategieën en vier beheerders

Natuurmonumenten beleefde in die jaren van hoog tot laag een omslag van productiebeheer naar natuurbeheer. Het opstellen van een beheerplan volgens de aangewezen strategie was één, het implementeren twee. Een moeilijke stap die het omturnen vergde van een groot aantal mensen die in een andere richting moesten gaan denken én doen. Diverse bijeenkomsten werden belegd. Een bouw pakketje – een kubus met drie maal twee kleurtekeningen van voorbeeldlandschappen – kwam in de plaats van de beheerplannen. Het ging er soms heftig aan toe. Zo is het omzagen van sitkaspar al geen groot genoegen, maar als je die zelf een aantal jaren eerder geplant hebt, helemaal niet. Op Rhederoord werd een deel van de monumentale tamme kastanjes geveld. Dat ging zo rigoureuus – circa 1250 bomen met 1250 m³ ging eruit – dat er bedreigingen werden ontvangen.

Natuurlijke processen in de mode

Tot zover de herinnering en het verleden. Nu de realiteit. Van den Akker heeft vooral half-natuurlijk en cultuurlandschap in zijn beheer, Bosch halfnatuurlijk en nagenoeg natuurlijk landschap, Nijenhuis en Knol alledrie de types. De heren zijn het aan het begin van het gesprek opvallend eens met elkaar. “Het klinkt misschien lachwekkend, die rare afkortingen van nanala, hanala en cula, maar het heeft wel gewerkt. We moesten explicieter gaan denken, keuzes gaan maken tussen strategieën, en dat was goed”, zegt Bosch gedeceerd. Knol:

“Natuurmonumenten wilde op veel plekken natuurlijker gaan beheren, dat was in de mode. Maar in een landgoed moet je rekening houden met aanleg en het historisch ontwerp, spelen exoten vaak een belangrijke rol, die horen erbij. En dode beuken in een laan moet je daar weghalen. ‘Handen af van de natuur’ hoort thuis in het nagenoeg natuurlijke landschap. Uiteindelijk wil je hier toe naar zelfregulatie. Voordat je zover bent voer je een aantal dunningrondes uit in het kader van overgangsbeheer. In het halfnatuurlijke landschap doe je allebei, daar stuur je op behoud van de biodiversiteit, met oog voor natuurlijkheid. Hier kun je meer dunnen, zorg je planmatig voor meer dood hout, meer structuur.”

“Natuurlijk heeft de beheerder invloed op zijn beheer”, zegt Bosch, “maar het is niet alleen je hart volgen. We stellen een visie voor het gebied op, een heel team denkt en schrijft er aan mee. Ook binnen het nagenoeg natuurlijke landschap is er voor 10% van de oppervlakte ruimte om actief te beheren. En binnen het cultuurlandschap kijken we als Natuurmonumenten toch altijd met een scheef oog naar het bevorderen van natuur. Kan ik hier bijvoorbeeld iets voor de vleermuis doen? Het is dus niet zo dogmatisch als het lijkt.” Nagenoeg natuurlijk is wel duidelijk de meest onbekende en de meest starre van de drie strategieën.

Natuurlijkheid of biodiversiteit?

Bij de vraag of hun bos af is, worden de verschillen tus-

sen de beheerders merkbaar. “Hoe kun je dat nu vragen?”, roepen Van den Akker en Bosch. “Bos is nooit af, het groeit steeds door.” Ja hallo, maar hoelang blijf je nog ingrijpen in het nagenoeg natuurlijke landschap, wanneer kan de natuur het overnemen? Dit levert een felle discussie tussen de heren op. Van den Akker vindt dat de beheerder moet zorgen voor meer biodiversiteit, dat is de core business van Natuurmonumenten. Dus doorgaan met overgangsbeheer, ook in nagenoeg natuurlijk landschap. “We deden dat vroeger ook te voorzichtig, Met het geïntegreerde bosbeheer durfden

van de zwarte specht. Er wordt geopperd dat de bossen van Nijenhuis in de Noordwest-Veluwe mogelijk verder zijn in hun ontwikkeling. Knol vindt dat op de Veluwezoom de verschillen in biodiversiteit tussen de strategieën half- en nagenoeg-natuurlijk landschap nog niet goed te zien zijn. Wel zijn er al grote verschillen in structuur en bodemontwikkeling. De ecologische ordening wordt nu anders en niet meer door beheerders gedictieerd. Voormalige productielandschappen beginnen zich spontaan om te vormen. We staan pas aan het begin.

foto's Natuurmonumenten

Eddy Nijenhuis

Machiel Bosch

Wim Knol

we amper een gat van een paar are te maken. Nu maken we grote gaten, de exoten eruit, meer structuur.” Bosch: “Ja, voor Planken Wambuis wil ik ook nog wel een dunning overwegen. Maar niet overal. Van het Oude Hout – een oud bos op Planken Wambuis – moeten we met onze handen afblijven, alleen maar kijken en genieten.”

Knol denkt vooral strategisch: “Als je eenmaal kiest voor nagenoeg natuurlijk is het simpeler uit te leggen dat je geen actief beheer voert.” Knol ziet het als risico, altijd maar door blijven rommelen en is in het hart van Veluwezoom gestopt met overgangsbeheer. Natuurlijkheid staat voorop en biodiversiteit is een afgeleide. Echter, dit type beheer vergt wel schaalgrootte, hier ruim 3500 hectare.

Nijenhuis, die zich tot nog toe enigszins op de achtergrond hield, is zeer beslist: “In het nagenoeg natuurlijke landschap hoort geen motorzaag. Ik leg iets neer voor 200 jaar. In het jonge bos doe ik niets, een jonge meid moet je een jonge meid laten zijn. Er zitten in mijn gebied dus ook heel saai dennenbossen bij. Als het gebied groot genoeg is, komt het vanzelf wel goed met de biodiversiteit. Maar dat heeft tijd nodig. Het hoofddoel in nagenoeg natuurlijk is natuurlijkheid, niet biodiversiteit. Juist daarom zijn er die verschillende strategieën!”

De goede kant op

Nijenhuis heeft twee keer een kwaliteitstoets gehad. Hij leert daaruit dat het beheer de goede kant op gaat, er komt meer structuur, meer dood hout, en er is een flinke toename

De heren zijn het over een ding wel eens, het is essentieel dat er verschillen zijn tussen beheerders, daar kun je van leren. Eind dit jaar komt Natuurmonumenten met een advies over nagenoeg natuurlijk landschap: gaan voor natuurlijkheid of voor biodiversiteit. “Wat we nu in een groot gebied loslaten”, zegt Knol, “is de zelfredzaamheid van soorten, de maakbaarheid van biodiversiteit, waarbij we onzekerheid introduceren. Evaluatie van de afgelopen zes jaar laat zien dat er geen soorten zijn verdwenen. Maar of er nieuwe soorten zijn bijgekomen door dit beheer, dat weten we niet.”

De discussie gaat dus vooral over nagenoeg natuurlijk en half-natuurlijk en wanneer nog actief ingrijpen. Maar ze behoren allen ook cultuurlandschap, waar vooral ingegrepen wordt om cultuurhistorische waarden veilig te stellen. Dat gevoel voor cultuurhistorie straalt toch ook weer uit naar de andere twee strategieën. Zo wordt op de Veluwezoom gewerkt aan het behoud van wildwallen, worden te zijner tijd lanen vervangen op Planken Wambuis en is inrichtingswerk in het Hulsthorsterzand tijdelijk gestopt in verband met de ondergrondse aanwezigheid van een historisch dorp. Hoe gaan ze om met de introductie van nieuwe soorten, bijvoorbeeld de linde? Knol doet dit alleen in cultuurlandschap op geschikte bodems, Nijenhuis alleen aan de rand van het gebied en Van den Akker overal.

Wat opvalt, is dat in nagenoeg natuurlijk wél in de fauna wordt ingegrepen. Hier heeft zich het gedachtegoed kennelijk

foto Jan Loonstra

Harald van den Akker

langzamer ontwikkeld, terwijl toch van af het begin over de introductie van de wolf gedroomd werd. Maar in grote delen wordt al lang niet meer gejaagd op het ree. Er vindt wel populatiebeheer plaats van edelhert, damhert en wild zwijn. In het Deelerwoud loopt een proef waarin geen populatiebeheer plaatsvindt van edelhert en damhert. Overwogen wordt om als experiment in bepaalde gebieden de jacht op everzwijn te stoppen. Er is dus ook hier beweging.

Natura 2000 een kans

Ook Natura 2000 passeert de revue. Daar is nog veel onduidelijkheid. Knol vraagt zich af: "Wat als het aangewezen doel heide is, mag je er dan in nagenoeg natuurlijk landschap bos voor omzagen? Of plaggen over eeuwenoude karrensporen om die heide te bewaren? Wat als het aangewezen doel eikenbos is, en er komen spontaan beuken in?" Aan de andere kant speelt Van den Akker met de gedachte om in halfnatuurlijk landschap in de IJsselvallei rabatbossen om te vormen tot Natura 2000 doel dotterbloemgraslanden. Maar het Natura 2000-beheer is geen garantie dat de gewenste doelen ook behaald worden. Vaak heb je geen of onvoldoende vat op externe factoren, op de beweging (migratie) van soorten. Stikstofdepositie, successie, verdroging en wellicht klimaatverandering zijn sterk bepalend voor alle beheerstrategieën. Bovendien zijn sommige soorten gemakkelijker te beïnvloeden dan andere. Toch vinden alle vier Natura 2000 een kans voor de natuur. Als de doelen voor de Veluwe maar zo gekozen worden dat de Veluwe als geheel als een ecologisch netwerk functioneert.

Gewoon je verstand blijven gebruiken

Samenvattend zeggen de heren: goed dat die strategieën ontwikkeld zijn, maar je moet ook gewoon je verstand blijven gebruiken. Natuur is niet statisch en er moet ruimte zijn voor natuurlijke dynamiek. Beheerstrategieën helpen ons daarbij en moeten voorkomen dat we afdwalen in de waan van de dag. En verrassend: "Wat er nu al is, is ook mooi. Belangrijk om dat te blijven zien, beter is de vijand van het goede." Ze constateren ook dat een calamiteit aan de wieg gestaan heeft van al deze vernieuwingen. "Zou dat in de huidige wereld ook zo zijn?"

De interviewers zijn dit gesprek ingegaan met twee vragen: een expliciete en een impliciete. Het antwoord op vraag een: ja er zijn verschillen in de beheerstrategieën en de beheerders voelen en zien dat ook. En op vraag twee: de vier beheerders binnen één beheerorganisatie en op één massief, geven er – gelukkig – een wat verschillende invulling aan. ♦

redactie@vakbladnatuurboslandschap.nl

Doelstellingen Terreinbeheer

In de Nota Doelstellingen Terreinbeheer van Natuurmonumenten uit 1993 zijn drie beheerstrategieën uitgewerkt: nagenoeg natuurlijk landschap, half-natuurlijk landschap en cultuurlandschap. Een kort overzichtje.

Beheerstrategie gericht op het behoud, herstel en/of ontwikkeling van **nagenoeg natuurlijke landschappen**.

- Geen intern beheer;
- Natuur als gevolg van natuurlijke processen;
- Behouden van cultuurhistorische waarde wanneer dit niet conflicteert met de gewenste aard van de natuur en alleen dan, wanneer deze waarde van buitengewoon belang is;
- Eventueel creëren van een gunstige uitgangssituatie;
- Recreatieve inrichting naar de aard van het terrein.

Beheerstrategie gericht op het behoud, herstel en/of ontwikkeling van **half-natuurlijke landschappen**.

- Intern beheer voor de sturing van natuurlijke processen;
- Natuur mede gevolg van gericht ingrijpen;
- Cultuurhistorische waarde bepaalt mede het na te streven landschapsbeeld;
- Eventueel creëren van een gunstige uitgangssituatie;
- Recreatieve inrichting naar de aard van het terrein.

Beheerstrategie gericht op het behoud en herstel van **cultuurlandschappen**.

- Beheer gericht op landschappen waar natuur en cultuur verweven zijn;
- Beheervorm afgeleid van historisch gebruik;
- Recreatieve inrichting naar de aard van het terrein.

De strategie, die in het licht van de internationale, nationale, regionale en lokale situatie en op grond van kennis, inzicht en ervaring, naar verwachting de gewenste kwaliteit oplevert, wordt gevolgd bij de uitvoering van het terreinbeheer.